

Małgorzata Kulikowska

III Liceum Ogólnokształcące w Białymstoku

Bożena Krasnodębska

Centrum Kształcenia Ustawicznego w Białymstoku

Refleksje z realizacji międzyszkolnego projektu „O pieniądzu wiem wszystko”

*Zadaniem dobrego nauczyciela jest tak uczyć,
aby uczeń sam się zaczął uczyć.*

W zreformowanej polskiej szkole zmienia się tradycyjna rola nauczyciela. Nauczyciel, osoba przekazująca wiedzę uczniom, przekształca się w organizatora samodzielnego uczenia się uczniów. Główne zadanie nauczyciela to kierowanie pracą ucznia, jego procesem kształcenia. Duży nacisk kładzie się na samodzielność uczniów, a rolę nauczyciela ogranicza się do wspierania ich wysiłków. Nowy styl pracy nauczyciela wynika przede wszystkim z procesu budowania społeczeństwa opartego na wiedzy, rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Stałe doskonalenie kompetencji jest warunkiem koniecznym, by nadążyć za tempem nieustannych zmian, rozumieć otaczający świat i radzić sobie w przekształcającej się rzeczywistości. Jak stwierdzono w raporcie dla UNESCO: „Chodzi raczej o przygotowanie ludzi do innowacji, zdolnych rozwijać się, dostosowywać się do szybko zmieniającego się świata, do kontrolowania zmian”¹.

Współczesny system edukacji ma za zadanie wykształcenie człowieka wyposażonego w umiejętności, cechy i postawy charakteryzujące człowieka przedsiębiorczego. Każdy uczeń ma wrodzony poziom przedsiębiorczości, który możemy podnosić w procesie edukacyjnym, dlatego umiejętności i styl pracy nauczyciela są niezmiernie istotne w procesie rozwijania postaw przedsiębiorczych uczniów.

Tab. 1 pozwala porównać tradycyjne podejście do procesu kształcenia z podejściem przedsiębiorczym.

Kształcenie przedsiębiorcze pozwala zatem na aranżowanie sytuacji, które zachęcają uczniów do poszukiwania, analizowania, formułowania własnych myśli, samodzielnego podejmowania decyzji, dokonywania wyborów oraz ponoszenia za nie odpowiedzialności. Ponadto wprowadza urozmaicenie w procesie nauczania i jest zdecydowanie akceptowane przez uczniów. Współczesny nauczyciel służy radą i pomocą uczniowi, ukierunkowuje go, wskazuje źródła informacji, a przede wszystkim doskonali swoje umiejętności dydaktyczne i metodyczne.

Jedną z metod spełniających wyzwania obecnej szkoły jest metoda projektu, czyli samodzielna realizacja przez uczniów zadania przygotowanego i koordynowanego przez nauczyciela. Uczniowie sami zdobywają informacje na wybrany temat, opracowują je, a następnie prezentują wyniki pracy. Nad całością czuwa nauczyciel.

¹ *Edukacja – jest w niej ukryty skarb*. Raport Międzynarodowej Komisji ds. Edukacji w XXI wieku pod przewodnictwem Jacques’a Delorsa dla UNESCO, str. 69 i 70.

Tab. 1. Style nauczania

Podejście tradycyjne	Podejście przedsiębiorcze
• skupia się na treści	• skupia się na procesie dochodzenia do wiedzy
• nauczyciel jest w centrum zainteresowania	• uczeń jest w centrum zainteresowania
• nauczyciel jest ekspertem	• nauczyciel jest organizatorem procesu kształcenia
• nauczyciel jest nieomylny	• nauczyciel ciągle się uczy
• uczniowie są bierni	• uczniowie aktywnie uczestniczą w procesie kształcenia
• zagadnienia poruszane na lekcji są z góry ustalone – „realizacja programu”	• elastyczność w ustalaniu tematyki zajęć – „osiąganie celów kształcenia”
• nacisk jest położony na teorię	• nacisk położony na zastosowanie teorii w praktyce
• pojedynczy temat związany z przedmiotem	• zadania interdyscyplinarne łączące wiedzę i umiejętności z wielu przedmiotów
• strach przed błędami	• uczenie się na błędach
• ograniczona wymiana informacji między uczniami	• uczenie się we współpracy (interakcyjne)

Opracowanie na podstawie: *Enterprise Education Experience*, Durham University Business School, materiały szkoleniowe, Durham 1996.

Jak podają A. Mikina i B. Zajac w opracowaniu *Jak wdrażać metodę projektów?*, poprzez przedsiębiorcze kształcenie (wykonywanie projektów) uczniowie rozwijają następujące umiejętności²:

- komunikowanie się – uczniowie są zachęceni do komunikowania się pomiędzy sobą, z nauczycielami i innymi osobami zarówno w formie pisemnej jak i ustnej;
- negocjowanie – umiejętność rozwijana w kontaktach z innymi uczniami w zespole, nauczycielem, przedstawicielami życia gospodarczego i różnych instytucji;
- twórcze myślenie – przełamywanie barier i stereotypów, poszukiwanie oryginalnych rozwiązań;
- praca w zespole – uczniowie są zachęceni do budowania zespołów i podejmowania w nich różnych zadań;
- rozwiązywanie problemów – poszukiwanie rozwiązań problemów z wykorzystaniem różnych technik;
- korzystanie z informacji – wyszukiwanie informacji w różnorodnych źródłach, ich dobór, selekcja, wykorzystanie;
- podejmowanie decyzji – uczniowie są zachęceni do podejmowania samodzielnych bądź zespołowych decyzji, wprowadzania ich w życie, kontrolowania rezultatów oraz ponoszenia odpowiedzialności za własne działania;

² A. Mikina, B. Zajac *Jak wdrażać metodę projektów? Poradnik dla nauczycieli gimnazjum, liceum i szkoły zawodowej*, IMPULS, Kraków 2001, str. 17 i 18.

- radzenie sobie w sytuacjach nowych i nietypowych – przenoszenie dotychczasowych doświadczeń, wiedzy i umiejętności do nowych zastosowań;
- prezentowanie własnej pracy i obrona swojego zdania – wykorzystanie różnych technik przygotowania i przeprowadzenie prezentacji oraz udział w dyskusji.

Zalety metody projektów:

- rozwija samodzielność i umiejętność współpracy w grupie rówieśniczej, integruje ją,
- stymuluje rozwój poznawczy, emocjonalny i motoryczny;
- uwzględnia indywidualne potrzeby, zainteresowania i uzdolnienia;
- rozwija myślenie twórcze;
- łączy wiedzę szkolną z pozaszkolną.

Wprowadzając do realizacji metodę projektów, nauczyciel powinien być przekonany co do zasadności jej zastosowania i doskonale przygotowany teoretycznie, aby mógł już podczas pierwszych zajęć zaciekawić i zainspirować młodzież. Ważne jest, aby możliwie najlepiej przedstawił pomysł realizacji treści programowych metodą projektów i opisał kolejne fazy jego realizacji. Oto w skrócie kolejne fazy w metodzie projektów:

1. zainicjowanie projektu (np. nauczyciel w sposób interesujący przybliży ogólne merytoryczne ramy projektu, a uczniowie sami wybierają szczegółowe tematy lub nauczyciel podaje sformułowane tematy, a uczniowie wybierają najbardziej ich interesujące);
2. podział na grupy (można dokonać podziału, stosując różne „wyliczanki” lub pozwolić dobrać się w grupy zgodnie z zainteresowaniami);
3. rozważenie propozycji tematów (uczniowie w ramach pracy domowej opisują projekt, podając m.in. cel projektu, formę realizacji, plan pracy grupy; przedstawiają do akceptacji nauczycielowi);
4. przydział tematów – spisanie kontraktu (dokonanie przydziału tematu na piśmie w formie tzw. kontraktu, według wspólnie wypracowanego wzoru, zawierającego wszystkie możliwe do spisania szczegóły; kontrakt musi być podpisany przez wszystkich zainteresowanych);
5. realizacja projektu (samodzielne wykonanie przez uczniów zadania; nauczyciel wspiera i konsultuje poszczególne etapy realizacji; końcowym efektem projektu może być raport, konkretny wytwór, np.: plakat, film, prezentacja multimedialna czy przewodnik);
6. prezentacja projektu (finalny etap pracy – uczniowie przedstawiają swój wytwór; mogą to zrobić w formie odczytu, wykładu, prelekcji, wystawy prac, pokazów, prezentacji modelu, pokazania i omówienia folderu, książeczki lub albumu);
7. ocena projektów (dokonuje jej nauczyciel, posługując się wcześniej przygotowanym arkuszem; można również włączyć uczniów w proces oceniania, dając im możliwość dokonania samooceny, co ma ogromne znaczenie w kształtowaniu postaw i umiejętności; ocenianiu podlegają m.in.: wybór tematu, realizacja zamierzonych celów, dobór i wykorzystanie źródeł informacji, pomysłowość, przedsiębiorczość, sposób i jakość prezentacji, przebieg pracy w grupie).

Nauczyciel, który zrealizował zajęcia edukacyjne metodą projektów, z pewnością powróci do niej, satysfakcja z uczestnictwa w procesie uczenia się uczniów jest bowiem ogromna i stanowi podstawę dalszego rozwoju zarówno nauczyciela, jak i uczniów.

Przykład zastosowania metody projektu

W Białymstoku, w ramach e-learningowego szkolenia dla nauczycieli podstaw przedsiębiorczości i wiedzy o społeczeństwie pt.: *Tam, gdzie rosną pieniądze, czyli funkcjonowanie banków w Polsce* (szkolenie zorganizowane przez Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku,

dofinansowane ze środków NBP), zrealizowano międzyszkolny projekt *O pieniądzu wiem wszystko*. W przedsięwzięciu brali udział przedstawiciele III LO im. K. K. Baczyńskiego, LO nr XIV z Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 9 oraz Zespołu Szkół Metalowo-Drzewnych im. gen. W. Andersa. Projekt obejmował zagadnienia związane z historią, cechami charakterystycznymi, funkcją i formą pieniądza oraz bankowością centralną. Realizowany był pod kierunkiem nauczycieli podstaw przedsiębiorczości (M. Kulikowska, M. Szczepańska, B. Krasnodębska) przez zainteresowanych uczniów klas drugich i trzecich w końcu grudnia 2004 r. i na początku stycznia 2005 r. Zadaniem uczniów było wyszukanie informacji z różnych źródeł, przetworzenie ich i uporządkowanie, a następnie przedstawienie opracowań na forum publicznym. Najciekawsze prace zostały zaprezentowane na konferencji 13.06.2005 r. w siedzibie okręgowej NBP w Białymstoku.

Celem projektu było nie tylko zdobycie przez uczniów wiedzy z zakresu działu przedmiotu podstawy przedsiębiorczości: *Pieniądz i instytucje finansowe*, ale przede wszystkim rozwinięcie umiejętności niezbędnych do funkcjonowania we współczesnej rzeczywistości (głównie gromadzenie, klasyfikacja i krytyczna analiza informacji, prezentowanie zebranych materiałów i przygotowywanie wystąpień publicznych, komunikowanie się w grupie, kształtowanie poczucia odpowiedzialności). Szczegółowe cele, zadania dla uczniów, źródła informacji oraz zasady oceniania uczniów znajdują się w załączonym opisie projektu.

W szkołach biorących udział w projekcie przeprowadzono lekcje z podstaw przedsiębiorczości na podstawie scenariuszy *Jak to z pieniądzem było, czyli historia zawarta w gramie kruszcu* oraz *Magia plastikowego pieniądza, czyli o kartach płatniczych* (materiały szkoleniowe Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku). Następnie odbyły się wycieczki klasowe na wystawę *Od denara do euro* w Muzeum Historycznym Białymstoku. Lekcje oraz wycieczki były inspiracją do poszukiwania bardziej szczegółowych informacji. Zainteresowanych uczniów podzielono na 5 grup, a każda z nich otrzymała (wybrała) zadanie do opracowania z wykazem przykładowych źródeł informacji. Uczniowie dwukrotnie, w wyznaczonych terminach, konsultowali się z nauczycielem. Podczas spotkań uzupełniali swoją wiedzę i weryfikowali informacje, które miały się znaleźć w opracowaniach końcowych. W efekcie pracy uczniów powstały: plakaty, opracowania pisemne, foliogramy, informatory oraz prezentacje multimedialne. W styczniu odbyły się lekcje, podczas których uczniowie przedstawili swoje opracowania na forum klasy w macierzystych szkołach. 13.06.2005 r. w siedzibie okręgowej NBP w Białymstoku odbyła się konferencja pt. *O pieniądzu wiem wszystko!*, będąca podsumowaniem projektu. Zaprezentowano najciekawsze prace. Zaszczyc wystąpienia publicznego uzyskali uczniowie: K. Kruszewska i A. Maksymiuk z kl. II d, III LO, praca *Pieniądz oraz bankowość centralna*; M. Obrycka z kl. I c, XIV LO, praca *Historia pieniądza*; M. Hajduczenia i P. Trochimczyk z II klasy ZSM-D, praca *Waluta Unii Europejskiej*. Konferencję wzbogacił wykład pracownika NBP D. Sałaja pt. *Perspektywy wejścia Polski do strefy euro*.

Projekt był ogromnym przedsięwzięciem i wspaniałym doświadczeniem zarówno dla nauczycieli, jak i dla uczniów. Wszyscy uczyli się wspólnie, kształcenie metodą projektów daje bowiem taką szansę zarówno nauczycielowi, jak i uczniom. Praca przyniosła wymierne korzyści obu stronom. Cele projektu zostały zrealizowane. Uczniowie wykazali, że potrafią poszukiwać, selekcjonować i przetwarzać informacje. Opracowania końcowe są dowodem ich ogromnego wkładu pracy, zaangażowania i chęci wykazania się zdobytą wiedzą i umiejętnościami. Treści projektu prezentowane w tak różnych formach, z wykorzystaniem sprzętu multimedialnego, podczas lekcji otwartych, zainteresowały uczniów i wzbudziły chęć wzięcia udziału w kolejnych projektach.

Załącznik. Projekt

O PIENIĄDZU WIEM WSZYSTKO!

Autorki projektu: Maria Szczepańska
Bożena Krasnodębska
Małgorzata Kulikowska

Projekt: *O pieniądzu wiem wszystko!*

Informacje ogólne

Temat projektu obejmuje zagadnienia związane z historią, cechami charakterystycznymi, funkcją i formą pieniądza oraz instytucjami finansowymi. Jest on niezwykle ważny z punktu widzenia nauczyciela i niezwykle ciekawy z punktu widzenia ucznia. Informacje zaczerpnięte z różnych źródeł, przetworzone i uporządkowane oraz zaprezentowane przez uczniów w różnej formie, będą kopalnią wiedzy o pieniądzu wykorzystywaną w szkole jako pomoc dydaktyczna.

Cele projektu

Uczeń potrafi:

- przedstawić historię pieniądza;
- przedstawić i zinterpretować właściwości i funkcje pieniądza;
- omówić formy pieniądza;
- uzasadnić konieczność ewolucji form pieniądza;
- omówić rodzaje i funkcje pieniądza ponadnarodowego;
- wybrać i wyselekcjonować informacje według wybranych kryteriów;
- krytycznie analizować i oceniać treści z punktu widzenia celów;
- korzystać z różnych źródeł informacji;
- przetwarzać informacje;
- współpracować w grupie;
- organizować swoje działania;
- zaprezentować swoje wiadomości;
- dokonać oceny pracy własnej i innych.

Zadania dla uczniów

- Grupa 1. Korzystając z różnych źródeł informacji, przygotuj i przedstaw genezę pieniądza.
- Grupa 2. Korzystając z różnych źródeł informacji, przedstaw i zinterpretuj właściwości i funkcje pieniądza.
- Grupa 3. Korzystając z różnych źródeł informacji, zaprezentuj różne formy pieniądza.
- Grupa 4. Korzystając z różnych źródeł informacji, przedstaw pieniądz ponadnarodowy – euro.
- Grupa 5. Zaprezentuj sprawozdanie z wystawy pt.: *Od denara do euro* w Muzeum Historycznym w Białymstoku.

Źródła informacji, instytucje

Lekcje z wykorzystaniem scenariuszy: *Jak to z pieniądzem było, czyli historia zawarta w granie kruszcu, Magia plastikowego pieniądza, czyli o kartach płatniczych:*

- literatura: *Euro od A do Z*, NBP, Warszawa 2004; N. Dunbar, *Alchemia pieniądza*, K.E. Liber, Warszawa 2000; W. Piaseczyński, *Anatomia pieniądza*, Script, Warszawa 2004; G. Figura, *Bankowość. Zarys problematyki*, AMR, Katowice 2003; F. S. Miszkin, *Ekonomia pieniądza, bankowości i rynków finansowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003; J. Masiota, *Elektroniczne instrumenty płatnicze*, C.H. Beck, Warszawa 2003; L. Oręziak, *Euro – nowy pieniądz*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003;
- wystawa pt.: *Od denara do euro* w Muzeum Historycznym w Białymstoku;
- NBP – oddział w Białymstoku;
- internet (Portal Wiedzy Ekonomicznej – www.nbportal.pl).

Działania uczniów

Uczniowie klas drugich i trzecich wzięli udział w lekcjach podstaw przedsiębiorczości na podstawie scenariuszy *Jak to z pieniądzem było, czyli historia zawarta w gramie kruszcu* oraz *Magia plastikowego pieniądza, czyli o kartach płatniczych*. Lekcje były inspiracją do poszukiwania bardziej szczegółowych informacji. Zainteresowani uczniowie zostali podzieleni na pięć grup, a każda z nich otrzymała (wybrała) zadanie do opracowania wraz z wykazem przykładowych źródeł informacji z tego zakresu. Niezwykle ciekawa okazała się wystawa *Od denara do euro* w Muzeum Historycznym w Białymstoku, która pozwoliła usystematyzować wiedzę. Uczniowie dwukrotnie, w wyznaczonych terminach, konsultowali się z nauczycielem. Podczas spotkań uzupełniali wiedzę oraz weryfikowali informacje, które miały się znaleźć w opracowaniach końcowych. Ocena pracy grupy opierała się na kryteriach przedstawionych w arkuszu oceny.

A r k u s z o c e n y

Grupa:

Temat projektu:

Termin prezentacji:

Etap realizacji projektu	Umiejętności	Ocena (maksymalna liczba punktów)
Formułowanie tematu	– precyzyjne sformułowanie tematu – jasne określenie celów	10 pkt
Zbieranie i opracowywanie materiałów	– selekcja informacji – krytyczna ocena informacji – „przetwarzanie” informacji, nadawanie im nowej formy	30 pkt
Prezentacja	– wykorzystanie czasu prezentacji – zainteresowanie innych uczniów – wykorzystanie sprzętu multimedialnego (rzutnik, komputer) – sposób mówienia, precyzja wypowiedzi	30 pkt
Praca w grupie	– udzielanie sobie wzajemnie informacji – podejmowanie decyzji – słuchanie się nawzajem – rozwiązywanie konfliktów – zaangażowanie innych w pracę – samoocena postępów w pracy	30 pkt

Rezultaty działań uczniów

a) Zakładane: informacje w postaci opracowań elektronicznych, foliogramy, prezentacje multimedialne, plakaty, zdjęcia, wystawa prac uczniowskich

b) Rzeczywiste:

- Grupa 1. Informatory: *Oto pieniądz...* oraz *Historia pieniądza*
- Grupa 2. Prezentacja multimedialna (PowerPoint) – *Pieniądz oraz bankowość centralna*
- Grupa 3. Informator *Karta płatnicza pomoże...*
- Grupa 4. Informator *O euro prawie wszystko...*, prezentacja multimedialna *Waluta Unii Europejskiej*
- Grupa 5. Sprawozdanie z wystawy *Od denara do euro*

Pełna wersja projektu wraz z wytworami uczniów (uczestników projektu) znajduje się na stronie internetowej www.ckubialystok.pl

Literatura

1. Brudnik E., Moszyńska A., Owczarska B., *Ja i mój uczeń pracujemy aktywnie. Przewodnik po metodach aktywizujących*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2000.
2. Krzyżewska J., *Aktywizujące metody i techniki w edukacji*, część II, Zakład Wydawniczy Letter Quality, Suwałki 2000.
3. Mikinia A., Zajac B., *Jak wdrażać metodę projektów? Poradnik dla nauczycieli i uczniów gimnazjum, liceum i szkoły zawodowej*, IMPULS, Kraków 2001.
4. *Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku pod przewodnictwem Jacques'a Delorsa, Edukacja – jest w niej ukryty skarb.*

Comments on the Interschool Program „I Know Everything About Money”

Change of traditional teacher's function is at reformed Polish school the current trend. Teacher passing on knowledge pupils to becomes transformed in organizer independent learning pupils. First important result of new style of teacher's work is that learning process is built on knowledge.

One of the methods of dealing with challenges of present school is the method which depend on independent realization pupils' task prepared and co-coordinated by teacher.

On the terrain of city Białystok the interscholar project „I Know Everything About Money” was realized, which stood up in frames of training for teachers of bases for entrepreneurs and knowledge about society entitled: „Where the Money grows – How the Banks Act in Poland?” (the training organized guided by Teachers' Professional Development Center in Białystok, refinanced with grants of the National Bank of Poland).

Students from III LO (K.K. Baczyński IIIrd Secondary School), XIV LO (XIVth Secondary School) from Secondary School of General Education No. 9 and as General W. Anders Technical Secondary School of Metal and Wood from Białystok participated in this project.

The subject of project contained the questions about money as well as central banking. It was realized under direction of teachers of bases for entrepreneurs (M. Kulikowska, M. Szczepańska, B. Krasnodębska) by pupils from second and third classes in the end of December 2004 and at the beginning of January 2005 in Białystok.

Finding information from different sources processing them and setting in order and finally presenting them in public was pupils' task.

The most interesting works were presented on the conference on 13th of June 2005 in regional residence of National Bank of Poland in Białystok.